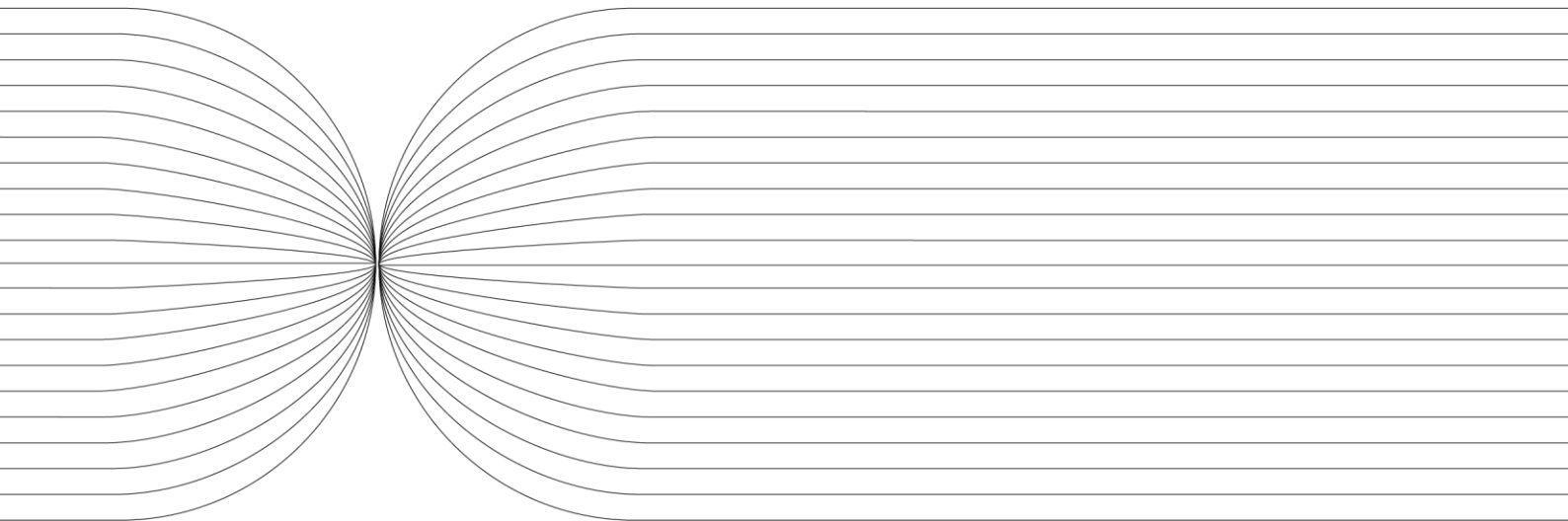

**Rekomendācijas
Saliedētas un pilsoniski
aktīvas sabiedrības
attīstības
pamatnostādnēm 2021.–
2027. gadam**

2025. gada decembris

Saturs

Rekomendācijas	3
1. Rekomendācija: Stiprināt sabiedrības saliedētības un pilsoniskās aktivitātes politikas koordināciju, īstenošanu un uzraudzību.	4
Problēmas identificēšana un pamatojums	4
Pasākumi rekomendācijas īstenošanai	6
2. Rekomendācija: Nodrošināt pietiekamu un ilgtspējīgu finansējumu.	9
Problēmas identificēšana un pamatojums	9
Pasākumi rekomendācijas īstenošanai	10
3. Rekomendācija: Pārskatīt un uzlabot rezultatīvos rādītājus.	10
Problēmas identificēšana un pamatojums	10
Pasākumi rekomendācijas īstenošanai	11
4. Rekomendācija: Palielināt rīcībpolitikas elastību un reaģēšanas spēju.	12
Problēmas identificēšana un pamatojums	12
Pasākumi rekomendācijas īstenošanai	12
5. Rekomendācija: Diferencēt mērķa grupas pamatnostādņu plānos.	14
Problēmas identificēšana un pamatojums	14
Pasākumi rekomendācijas īstenošanai	15
6. Rekomendācija: Stiprināt latviešu valodas apguves sistēmu.	17
Problēmas identificēšana un pamatojums	17
Pasākumi rekomendācijas īstenošanai	17

Rekomendācijas

Starpposma ietekmes izvērtējums veikts Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam¹ (turpmāk – Pamatnostādnes) un aptver to īstenošanu no 2021. gada sākuma līdz 2024. gada beigām.

Starpposma ietekmes izvērtējums apliecina, ka Pamatnostādņu intervences loģika ir skaidra, pamatota un atbilstoša Latvijas sabiedrības vajadzībām. Pastāv saikne starp virsmērķi, identificēto problemātiku, rīcības virzieniem un uzdevumiem, kas apstiprina dokumenta strukturālo kvalitāti. Līdz ar to Pamatnostādnes kā stratēģiskais ietvars nav jāpārveido – to mērķi, prioritātes un rīcības virzieni joprojām ir aktuāli un pilnībā atbilst saliedētības politikas vajadzībām.

Tomēr Pamatnostādņu starpposma analīze norāda uz būtiskiem izaicinājumiem, kas kavē Pamatnostādņu mērķu pilnvērtīgu sasniegšanu. Problēmas neattiecas uz pašu Pamatnostādņu saturu vai stratēģisko vīziju, bet uz to praktisko īstenošanu. Galvenie identificētie šķēršļi ir sadrumstalota un fragmentēta ieviešana, horizontālās pieejas nepietiekamā koordinācija, kā arī nepietiekams un nestabils finansējums, kas bieži balstās īslaicīgos projektos, nevis pastāvīgā valsts budžeta atbalstā. Papildu izaicinājumu rada ierobežotā sistēmas spēja elastīgi reaģēt uz krīzēm un mainīgiem apstākļiem pastāvošajā attīstības plānošanas ciklā.

Šī iemesla dēļ izvērtējuma rekomendācijas koncentrējas nevis uz Pamatnostādņu saturisko pārveidi, bet gan uz to īstenošanas mehānismu uzlabošanu. Tās sniedz priekšlikumus, kā stiprināt starpinstitucionālo koordināciju, nodrošināt stabilitāti un ilgtspējīgāku sabiedrības saliedētības politikas finansēšanas modeli un palielināt politikas spēju operatīvi pielāgoties valsts dinamiskajām vajadzībām. Citiem vārdiem, ieteikumi ir vērsti uz to, kā efektīvāk īstenot jau definētos mērķus, nevis pārskatīt esošo stratēģisko ietvaru.

Vienīgā joma, kurā nepieciešamas izmaiņas pašās Pamatnostādņēs, ir rezultatīvo rādītāju sistēma. Izvērtējums parāda, ka no 13 rezultatīvajiem rādītājiem tikai divi ir sasniegti vismaz 95 % apmērā, viens ir sasniegts daļēji, seši nav sasniegti, bet četri nav salīdzināmi metodikas vai datu avotu izmaiņu dēļ. Turklāt pašreizējā sistēma neietver indikatorus vairākās būtiskās jomās, tostarp sabiedrības noturības, sociālekonomisko faktoru mērīšanai. Lai nodrošinātu kvalitatīvu un konsekventu rādītāju attīstību, būtu lietderīgi izmantot arī Valsts pētījumu programmu (VPP). VPP kā starpdisciplinārs un uz valsts vajadzībām orientēts pētniecības mehānisms var sniegt ieguldījumu rādītāju metodikas izstrādē, datu avotu identificēšanā un sarežģītu parādību (piemēram, noturība, sociālekonomiskā dinamika) mērīšanā. Tādēļ nepieciešams rādītāju kopumu pārskatīt un pilnveidot, iekļaujot jaunus indikatorus, nodrošinot konsekventu datu vākšanu un stiprinot institūciju savstarpējo koordināciju, tai skaitā izmantojot VPP sniegtās atziņas un metodes.

Vienlaikus būtiski uzsvērt, ka pašas Pamatnostādnes kā stratēģiskais dokuments būtu saglabājamās spēkā līdz to plānotajam termiņam. Pamatnostādņu stratēģiskās vīzijas īstenošanu nodrošina Plāni, kas īstermiņā definē konkrētus praktiskus pasākumus. Līdz ar to rekomendācijas, kas izriet no šī izvērtējuma, attiecas uz Pamatnostādņu un to Plānu īstenošanas pilnveidi, nevis

¹ Ministru kabineta 2021. gada 5. februāra rīkojums Nr. 72 "Par Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam". <[Saite](#)>

fundamentālu pārveidi. Spēkā esošajos vai turpmākajos Plānos būtu jāintegrē ieteiktie uzlabojumi, saglabājot dokumenta kopējo ievirzi un mērķus.

Šāda pieeja nodrošina politikas stabilitāti un pēctecību, palīdz izvairīties no nevajadzīgas administratīvās slodzes, kāda rastos, izstrādājot jaunu stratēģisko dokumentu, un ļauj saglabāt jau ieguldītos resursus Pamatnostādņu izstrādē. Vienlaikus tā dod iespēju būtiski uzlabot īstenošanas efektivitāti, novērst konstatētās problēmas un stiprināt politikas ietekmi uz Latvijas sabiedrības saliedētību un pilsonisko aktivitāti.

1. Rekomendācija: Stiprināt saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības politikas koordināciju, īstenošanu un uzraudzību.

Šī rekomendācija primāri ir adresēta atbildīgajai institūcijai Pamatnostādņu īstenošanā – Kultūras ministrijai, līdzatbildīgajām institūcijām un Uzraudzības padomes locekļiem.

Problēmas identificēšana un pamatojums

Pamatnostādņu Starpposma analīze liecina par iespējām uzlabot sabiedrības saliedētības un pilsoniskās aktivitātes politikas koordināciju Latvijā. Izvērtējumā identificēts, ka pašreizējā vairāku institūciju iesaiste politikas īstenošanā, lai arī nodrošina plašu ekspertīzi un resursu bāzi, vienlaikus rada nepieciešamību pēc spēcīgākiem horizontālās sadarbības mehānismiem. ESAO ir uzsvērusi, ka efektīva horizontālā koordinācija starp dažādām valdības institūcijām ir kritiski svarīga, lai nodrošinātu vienotu un efektīvu politikas īstenošanu, mazinātu resursu dublēšanos un novērstu politikas fragmentāciju.²

Pamatnostādnes, kas apstiprinātas ar Ministru kabineta 2021. gada 5. februāra rīkojumu Nr. 72³, nosaka Kultūras ministriju kā atbildīgo institūciju, tomēr praksē politikas ieviešana ir būtiski atkarīga no vairāku atsevišķu institūciju darbības un to savstarpējās ieinteresētības pakāpes. Ar saliedētību saistītie jautājumi faktiski skar vairākas ministrijas un valsts institūcijas – Kultūras ministriju, Tieslietu ministriju, Iekšlietu ministriju, Izglītības un zinātnes ministriju, Veselības ministriju, Valsts kanceleju, Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomi un Sabiedrības integrācijas fondu, kā arī ministriju padotībā esošās iestādes. Šāda plaša institūciju iesaiste, no vienas puses, nodrošina visaptverošu pieeju un plašu ekspertīzi, bet, no otras puses, objektīvi prasa spēcīgus koordinācijas mehānismus, lai šī daudzveidība kļūtu par stipro pusi, nevis radītu fragmentāciju.

Pamatnostādņu Plānu pasākumu īstenošanā kā atbildīgās ir bijušas iesaistītas 12 iestādes, savukārt līdzatbildīgo iestāžu skaits ir 18. Vēl lielāks ir to iestāžu un organizāciju skaits, kas faktiski ir īstenojis šos pasākumus, piemēram, reģionālie NVO centri, muzeji, mazākumtautību NVO (Attēls 1).

² OECD (2022), "Multi-level governance for migrant integration: Policy instruments from Austria, Canada, France, Germany and Italy", OECD Regional Development Papers, No. 24, OECD Publishing, Paris. <[Saite](#)>

³ Ministru kabineta 2021. gada 5. februāra rīkojums Nr. 72 "Par Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam". <[Saite](#)>

Attēls nr. 1. Pamatnostādņu Plānos identificētās atbildīgās un līdzatbildīgās iestādes un atbilstošo pasākumu skaits periodā no 2021. līdz 2024. gadam⁴

1. RV «Nacionālā identitāte un piederība»		2. RV «Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums»		3. RV «Integrācija»	
Atbildīgā iestāde	Līdzatbildīgā iestāde	Atbildīgā iestāde	Līdzatbildīgā iestāde	Atbildīgā iestāde	Līdzatbildīgā iestāde
KM – 7	KM – 6	KM – 19	KM – 1	KM – 20	KM – 4
AiM, AiM JC – 2	IZM – 3	SIF – 6	SIF – 3	SIF – 3	SIF – 4
SIF – 2	LVA – 1	IZM – 1	IZM – 2	IZM – 1	IZM – 1
LNKC – 2	VIAA – 1	NEPLP – 1	NEPLP – 1	LNKC – 2	IeM – 2
NEPLP – 2	NVA – 1	VSIA "Latvijas Vēstnesis" – 2	Reģionu NVO – 2	LNKBA – 2	LKA – 2
VK – 2		VK – 2	Pašvaldības – 2	PMLP – 1	NVO – 2
		VARAM – 1	NVO – 1		VIAA – 1
			Plānošanas reģ. – 1		VM – 1
			LU – 1		Pašvaldības – 1
					LU – 1
					Valsts policija – 1
					Tiesu administrācija – 1
					Prokuratūra – 1

Avots: Civitta pēc KM iesniegtās informācija

Dažādu ministriju un iestāžu īstenotie pasākumi ir vērtīgi un kvalitatīvi, tomēr to savstarpējā saskaņotība un sinerģija varētu tikt vēl vairāk stiprināta, lai optimizētu kopējo politikas ietekmi uz sabiedrības saliedētības mērķu sasniegšanu. Turklāt Pamatnostādņu un to īstenošanas plānu uzraudzībā ir iesaistīta Uzraudzības padome, kas ir speciāli izveidota ar Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumiem Nr. 851⁵.

Horizontālās pieejas rezultātā nav vienas konkrētas institūcijas, kas uzraudzītu šos jautājumus, jo atbildīgā ir Kultūras ministrija, kas ieņem līdzvērtīgu pozīciju citām ministrijām un nav tās hierarhiskā pakļautībā. Saskaņā ar Latvijas valsts pārvaldes organizācijas principiem⁶ Kultūras ministrija var koordinēt, ieteikt un uzraudzīt, bet tai nav tiesību uzdot citām ministrijām vai valsts iestādēm, kas nav tās padotībā, veikt konkrētus uzdevumus, ja vien tas nav noteikts normatīvajos aktos.

⁴ Uzskaitītajā pasākumu skaitā ir iekļauti tikai tie pasākumi, kas Plānos ir īstenoti, attiecīgi, nav iekļauti tie, kuriem nav ticis piešķirts finansējums. Pasākumu skaits veidojas skaitot kopā abu Plānu pasākumus, attiecīgi, ja pasākums ir īstenots gan 2022.–2023. gada Plāna, gan 2024.–2027. gada Plāna ietvaros, tas ir ieskaitīts abas reizes.

⁵ Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumi Nr. 851 "Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes nolikums". <[Saite](#)>

⁶ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 31.pants. <[Saite](#)>

Līdzīgi, Uzraudzības padome var pieprasīt informāciju, bet tai nav tiesību tieši uzdot citām institūcijām rīkoties, tādējādi politikas īstenošanas koordinācija ir atkarīga no brīvprātīgas sadarbības un horizontālās koordinācijas mehānismiem. Pašreizējā situācijā koordinācijas mehānismi, lai arī formāli noteikti Pamatnostādnēs un papildināti ar Uzraudzības padomes darbību, varētu tikt vēl vairāk attīstīti un stiprināti. Šāda pilnveidošana sekmētu lēmumu pieņemšanas procesu optimizāciju, efektīvāku resursu izmantošanu un konsekvētāku vienotas politikas vīzijas īstenošanu visos pārvaldes līmeņos.

Sabiedrības integrācijas fonds ieņem centrālu lomu Pamatnostādņu politikas īstenošanā. Kamēr Kultūras ministrijas funkcijas šajā kontekstā ir galvenokārt uzraugošas un koordinējošas, Sabiedrības integrācijas fonds darbojas kā praktiska institūcija, kas realizē nozīmīgus pasākumus sabiedrības saliedētības un integrācijas jomā. Sabiedrības integrācijas fonds īsteno gan NVO finansējuma programmas, gan “Vienas pieturas aģentūras” darbību, kā arī citas iniciatīvas, piemēram, Mediju atbalsta fondu, Mazākumtautību un sabiedrības saliedētības programmu, dažādas programmas Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam, kā arī projektus ģimenēm draudzīgas vides veidošanai un interešu pārstāvniecības veicināšanai. Šādi Sabiedrības integrācijas fonds ne tikai īsteno politikas mērķus, bet arī rada praktisku savienojumu starp Pamatnostādnēm un ikdienas darbību, padarot sabiedrības integrācijas jomu redzamāku.

Saliedētības politikas ieviešana bez skaidri noregulēta koordinējoša mehānisma neļauj savlaicīgi saskaņot un koriģēt dažādu valsts institūciju specifiskās prioritātes un rīcības virzienus. 2023. gada ietekmes izvērtējums par Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāna 2022.–2023. gadam īstenošanu⁷ identificēja, ka institucionālā sadrumstalotība rada ne tikai efektivitātes zudumu, bet arī apgrūtinā politiku rezultātu mērīšanu un izvērtēšanu. Tas tika uzsvērts arī Valsts kontroles revīzijas ziņojumā “Saliedētas sabiedrības politika – neskaidra un nekoordinēta”.⁸ Tādējādi koordinācijas stiprināšana ir ne tikai organizatorisks jautājums, bet būtisks priekšnoteikums politikas efektivitātes uzlabošanai un sasniegumu monitorēšanai.

Pasākumi rekomendācijas īstenošanai

1. Kultūras ministrijas koordinācijas funkciju stiprināšana.

Pamatnostādņu starpposma ietekmes izvērtējums liecina, ka, lai arī Kultūras ministrija darbojas kā Pamatnostādņu koordinators, kopumā trūkst skaidras atbildības struktūras par to izpildi. Katra iesaistītā iestāde pārzina savu nozari, taču trūkst kopējas izpratnes par to, kā visi pasākumi kopīgi veicina Pamatnostādņu mērķu sasniegšanu.

Lai nodrošinātu efektīvāku starpinstitutionālo koordināciju, nepieciešams:

- izveidot strukturētu informācijas apmaiņas mehānismu starp iesaistītajām institūcijām;
- noteikt skaidru kārtību, kādā tiek identificētas starpnozarju problēmas un koordinēta to risināšana.

⁷ SIA “Civita Latvija”, Mieriņa, I., Kaprāns., M. (2023). Ietekmes izvērtējums Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plānam 2022.–2023. gadam. <[Saite](#)>

⁸ Valsts kontrole. (2025). Revīzijas ziņojums. Vai politika sabiedrības saliedētības jomā tiek mērķtiecīgi plānota un īstenota? <[Saite](#)>

ESAO norāda, ka starpnozaru koordinācijai nepieciešami iekļaujoši institucionāli mehānismi, kas risina politikas mijiedarbību starp nozarēm un saskaņo darbības starp valdības līmeņiem.⁹

Ņemot vērā, ka Pamatnostādnes ir starpdisciplināras un to īstenošanā iesaistītas vairākas ministrijas un institūcijas, turpmāk, plānojot līdzīgus starpinstitucionālus dokumentus, būtu nepieciešams jau sākotnēji paredzēt skaidrāku koordinācijas mehānismu, atbildības sadalījumu un nepieciešamos cilvēku, laika un finanšu resursus.

2. Uzraudzības padomes pilnveidošana un lomas stiprināšana.

Izvērtējums liecina, ka, lai gan Padomes nolikumā ir skaidri definētas funkcijas, praksē pastāv neskaidrība par tās lomu – daļa locekļu to uztver kā formālu atskaitīšanās mehānismu bez reālas ietekmes. Lai nodrošinātu efektīvāku Padomes darbību, ieteicams:

- **paplašināt priekšlikumu adresātus** – ņemot vērā, ka Pamatnostādņu īstenošanā iesaistītas 12 atbildīgās un 18 līdzatbildīgās iestādes, bet nolikuma 3.4 punkts¹⁰ paredz priekšlikumu sniegšanu tikai Kultūras ministrijai, būtu lietderīgi paredzēt iespēju Padomei adresēt priekšlikumus arī citām iesaistītajām institūcijām;
- **ieviest atgriezeniskās saites mehānismu** – nodrošināt, ka par Padomes sniegtajiem priekšlikumiem tiek sniegta atbilde par to ieviešanu vai noraidīšanas pamatojumu;
- **uzlabot progresu pārskata izskatīšanu** – strukturēt sanāksmes tā, lai locekļi iegūtu skaidru kopainu par virzību uz mērķiem un varētu identificēt kavējošos faktorus;
- **paplašināt mērķa grupu pārstāvniecību** – uzaicināt mazākumtautību un jauniebraucēju pārstāvjus uz atsevišķām sēdēm¹¹;
- **stiprināt pašvaldību pārstāvniecību** – iekļaut Padomes sastāvā arī Latvijas Lielo pilsētu asociāciju, tādējādi stiprinot valstspilsētu pārstāvniecību Padomē.

3. Starpinstitucionālās darba grupas vai tematisko apakšgrupu nostiprināšana operacionālajā līmenī.

Nostiprināt starpinstitucionālās darba grupas vai tematiskās apakšgrupas ar regulārām sanāksmēm un skaidri definētām funkcijām, kas darbojas kā Uzraudzības padomes praktiskais papildinājums operacionālajā līmenī¹². Darba grupas galvenās funkcijas būtu:

- nodrošināt regulāru informācijas apmaiņu par aktivitātēm, sasniegumiem un izaicinājumiem;
- identificēt pārklāšanās vai nepietiekami aptvertas jomas un piedāvāt risinājumus;
- koordinēt kopīgas aktivitātes, skaidrojot katras institūcijas lomu un atbildību;

⁹ OECD (2019), Policy Coherence for Sustainable Development 2019: Empowering People and Ensuring Inclusiveness and Equality, OECD Publishing, Paris. <[Saite](#)>

¹⁰ Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumi Nr. 851 "Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes nolikums". <[Saite](#)>

¹¹ Atbilstoši Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumu Nr. 851 "Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes nolikums" 4.3. un 4.4. apakšpunktiem. <[Saite](#)>

¹² Atbilstoši Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumu Nr. 851 "Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes nolikums" 4.3. apakšpunktam. <[Saite](#)>

- risināt operatīvās problēmas un sagatavot pamatotus priekšlikumus augstākajam lēmumu līmenim;
- sagatavot strukturētus progresa ziņojumus par Pamatnostādņu un to plānu īstenošanu.

Darba grupas sastāvā būtu pārstāvji no visām galvenajām ministrijām un iestādēm, kā arī, ievērojot vairāku līmeņu pārvaldības principu, no pašvaldībām, nevalstiskā sektora (tai skaitā mērķa grupu pārstāvēšanai) un, nepieciešamības gadījumā, akadēmiskās vides.

4. Institūciju sadarbības modeļu izstrāde.

Izstrādāt un apstiprināt skaidru sadarbības modeli starp visām galvenajām atbildīgajām un līdzatbildīgajām institūcijām. Pašreizējā situācijā, lai gan Pamatnostādnēs un Uzraudzības padomes nolikumā ir noteiktas institūcijas un to funkcijas, praksē trūkst detalizēta apraksta par institūciju sadarbību dažādos politikas īstenošanas posmos. Sadarbības modelim būtu jāietver:

- konkrēti mehānismi plānošanas, ieviešanas, uzraudzības un izvērtēšanas stadijās;
- skaidrs atbildību sadalījums, precizējot “atbildību” un “līdzatbildību”;
- strukturēti komunikācijas kanāli un veidi informācijas apmaiņai;
- mehānismi domstarpību profesionālai risināšanai, orientējoties uz kopējiem mērķiem.

Modeļi var apstiprināt, kā, piemēram, MK noteikumus vai sadarbības memorandu, nodrošinot tam gan juridiski saistošu spēku, gan praktisku pielietojamību.

Vienlaikus turpmākās attīstības plānošanas sistēmas pilnveides ietvaros būtu lietderīgi izvērtēt iespēju vienkāršot horizontālo politikas dokumentu grozīšanas kārtību. Ņemot vērā, ka Uzraudzības padomē ir pārstāvētas dažādas ministrijas un institūcijas, bet darba grupās – arī mērķa grupu pārstāvji, šāda struktūra potenciāli varētu nodrošināt pietiekamu leģitimitāti atsevišķu grozījumu apstiprināšanai ministrijas līmenī.

5. Starpnozaru sasaistes stiprināšana un dublēšanas novēršana.

Stiprināt Pamatnostādņu sasaisti ar citām nozaru attīstības plānošanas dokumentiem un nodrošināt, ka dažādu nozaru pasākumi papildina viens otru, izvairoties no nevajadzīgas dublēšanās. Sabiedrības saliedētība ir starpnozaru jautājums, un tādas tēmas kā valodas apguve, kultūras mantojuma saglabāšana, pilsoniskā izglītība, integrācija un sociālā iekļaušana dabiski pārklājas vairākās politikas jomās. Šī pārklāšanās ir nepieciešama, bet prasa koordināciju, lai paralēli īstenotie pasākumi radītu sinerģijas efektu un neizraisītu nevajadzīgu dublēšanos.

- Lai to nodrošinātu, nepieciešams izvērtēt un analizēt pamatnostādņu sasaisti, noteikt skaidrus saskares punktus starp dažādām politikas jomām un apzināti sasaistīt nozīmīgus pasākumus ar saliedētības mērķiem.
- Jaunu vai pārskatītu pamatnostādņu izstrādes sākumposmā jānovērtē iespējamā mijiedarbība ar saliedētības politiku, iesaistot Kultūras ministriju un Uzraudzības padomi, lai identificētu sinerģijas un novērstu dublēšanos.

Periodiska pamatnostādņu pārskatīšana nodrošina, ka tās atspoguļo aktuālākos politikas virzienus un tiek efektīvi koordinēti ar citām jomām. Tematiskām starpnozaru tēmām ieteicams izveidot darba grupas, kas koordinē pasākumus, dalās ar labāko praksi un operatīvi risina pārklāšanās jautājumus. Tāda pieeja nodrošinātu, ka saliedētības politika ir patiesi integrēta

valdības darbībā, mazina dublēšanos, palielina sinerģiju, uzlabo pārskatāmību, stiprina politikas kvalitāti un efektivitāti, vienlaikus strukturējot un formalizējot jau esošos koordinācijas mehānismus bez papildu birokrātijas.

2. Rekomendācija: Nodrošināt pietiekamu un ilgtspējīgu finansējumu.

Šī rekomendācija primāri ir adresēta atbildīgajai institūcijai Pamatnostādņu īstenošanā – Kultūras ministrijai, līdzatbildīgajām institūcijām un Uzraudzības padomes locekļiem. Taču vienlaikus tā ir adresēta arī Ministru kabinetam un Finanšu ministrijai kā budžeta plānošanas procesā iesaistītajām institūcijām.

Problēmas identificēšana un pamatojums

Galvenais kavējošais faktors ir nepietiekams finansējums, kas lielākoties ir fragmentārs, īslaicīgs un atkarīgs no ES fondu vai ārvalstu instrumentu pieejamības. Aktivitātes bieži tiek pielāgotas finansējuma iespējām, nevis sabiedrības vajadzībām, un lielākā daļa pasākumu tiek īstenoti esošo budžetu ietvaros bez papildu resursiem.

Vienlaikus jānorāda, ka kopumā Pamatnostādņu resursu izlietojumu nav iespējams pilnībā izvērtēt, jo vairākiem Pamatnostādņu Plānos noteiktajiem uzdevumiem nav norādīts konkrēts plānotais vai faktiski izlietotais finansējuma apmērs. Daļai pasākumu nav norādīts ne plānotais, ne faktiskais finansējums.

Finansējuma trūkuma dēļ vairāki Plānos 2022.–2023. un 2024.–2027. paredzētie pasākumi netika īstenoti, tostarp, “Atbalsta programma iedzīvotāju sadarbībai kopienās”, “NVO inkubatoru programmas modulis par finanšu vadību un avotu dažādošanu”, “Mazo grantu programma ad hoc situāciju risināšanai”, “Starpkultūru komunikācijas kursi mediju pārstāvjiem” un “Ģimeņu sadarbības programma”.

Īpaši aktuāla ir situācija latviešu valodas apguvē pieaugušajiem, kur valsts līmenī trūkst vienotas un pietiekami finansētas sistēmas ar plašu kursu pieejamību.

Bezmaksas kursi ir ierobežoti, un resursu trūkums kavē apjomīgāku un intensīvāku pasākumu īstenošanu, mazinot politikas ietekmi uz sabiedrības saliedētību. Arī ESAO uzsver, ka skaidri definētu mērķu īstenošanai nepieciešams adekvāts un ilgtspējīgs finansējums, pretējā gadījumā politikas efekts paliek deklaratīvs. Tādēļ stabils finansējums ir būtisks ne tikai politikas rezultativitātei, bet arī sabiedrības uzticībai valsts spējai risināt sarežģītus starpnozaru jautājumus.

Starpposma ietekmes izvērtējums rāda, ka viens no galvenajiem Pamatnostādņu īstenošanas šķēršļiem ir nepietiekami un fragmentēti finanšu resursi. Tas ne tikai ierobežo pašreizējo politikas kapacitāti, bet arī rada ilgtermiņa riskus sabiedrības saliedētībai un pilsoniskajai aktivitātei. Lielākā daļa aktivitāšu tiek īstenotas esošo budžetu ietvaros, bez skaidra finansējuma apjoma vai papildu līdzekļiem jaunām iniciatīvām. Daļai uzdevumu vispār nav norādīts ne plānotais, ne faktiskais finansējums. Turklāt politika paļaujas uz ES un citiem ārējiem finanšu avotiem, kas veido īslaicīgu un nestabilu finansēšanas modeli. Līdz ar to aktivitātes bieži tiek pielāgotas pieejamajiem resursiem, nevis sabiedrības vajadzībām, un tas īpaši ietekmē NVO sektoru kā vienu no galvenajiem pilsoniskās sabiedrības balstiem.

Pasākumi rekomendācijas īstenošanai

1. Ilgtspējīga valsts finansējuma modeļa izveide prioritārajiem pasākumiem.

Izstrādāt un ieviest vismaz trīs gadu finansēšanas modeli (vai atbilstoši plānotajām izmaiņām – četru gadu), kas nodrošina stabilu valsts budžeta atbalstu Pamatnostādņu būtiskākajiem pasākumiem. Modelim jāmazina atkarība no ES fondiem un ārvalstu instrumentiem, īpaši tādās jomās kā latviešu valodas apguve pieaugušajiem, NVO kapacitātes stiprināšana un integrācijas pasākumi jauniebraucējiem. Šāds finansējuma ietvars ļautu plānot aktivitātes stratēģiski, nodrošinātu pēctecību un novērstu situācijas, kad pasākumi netiek īstenoti resursu trūkuma dēļ.

2. Izvērtēt neīstenoto pasākumu turpmāko nepieciešamību.

Uzraudzības padomei veikt sistemātisku izvērtējumu par Pamatnostādņu un to plānu pasākumiem, kuri ilgstoši netiek īstenoti, nosakot, kuriem turpmāk nodrošināt finansējumu, lai tie tiktu īstenoti, un kuri plānos vairs nebūtu jāiekļauj. Šāda pieeja ļautu optimizēt resursus, koncentrēt uzmanību prioritātēm un nodrošināt politikas īstenošanas efektivitāti.

3. Rekomendācija: Pārskatīt un uzlabot Pamatnostādņu rezultātos rādītājus.

Šī rekomendācija primāri ir adresēta atbildīgajai institūcijai Pamatnostādņu īstenošanā – Kultūras ministrijai, līdzatbildīgajām institūcijām un Uzraudzības padomes locekļiem.

Problēmas identificēšana un pamatojums

Pamatnostādnēs no 13 rezultatīvajiem rādītājiem tikai divi ir sasniegti 95 % apmērā, viens ir sasniegts daļēji, seši nav sasniegti, četri nav salīdzināmi.

Vienlaikus, vērtējot Pamatnostādņu rezultātos rādītājus, ir jāuzsver, ka saliedētības un pilsoniskās aktivitātes jautājumi ir salīdzinoši viegli ietekmējami. Iedzīvotāju viedoklis, uz kura pamata balstās lielākā daļa Pamatnostādnēs noteikto rezultatīvo rādītāju, ir situatīvi - tos var ietekmēt ģeopolitiskie notikumi, kā arī vietējā līmeņa politiskie notikumi vai atsevišķu politisko līderu izteikumi, kas ir vērsti pret konkrētu sabiedrības grupu pārstāvjiem. Līdz ar to rezultatīvo rādītāju sasniegšana ir būtiski atkarīga no ārējiem faktoriem, tai skaitā tādiem, ko nevar ietekmēt ar valstiska līmeņa instrumentiem.

Starpposma ietekmes izvērtējumā secināts, ka pietrūkst rādītāju par sabiedrības noturību, sociālekonomiskajiem aspektiem un romu grupas pašvērtējumu. Esošā datu nepilnība un ierobežotā metodoloģija attiecībā uz tiem rādītājiem, kas nav salīdzināmi, apgrūtina politikas ietekmes precīzu novērtēšanu un padara daļu rādītāju mazliet deklaratīvus. Vienlaikus saliedētības jomā pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā ir aktualizējusies tēma par sabiedrības noturību. Tāpat nozīmīgs faktors, kas ietekmē saliedētību un piederības izjūtu sabiedrībā kopumā ir iedzīvotāju sociālekonomiskais stāvoklis. Līdz ar to, lai pilnvērtīgāk aptvertu saliedētības jomu, būtu nepieciešams paplašināt arī Pamatnostādņu rādītāju tvērumu.

Pamatnostādņu īstenošana iesaista vairākas ministrijas un institūcijas, nodrošinot ekspertīzi un resursus, taču tas prasa spēcīgus koordinācijas mehānismus, lai izvairītos no fragmentācijas. Valsts kanceleja, kas koordinē Nacionālā attīstības plāna un citu stratēģisko dokumentu datu

vākšanu un metodoloģiju, var nodrošināt salīdzināmību ar iepriekšējiem rezultātiem un konsekvētu horizontālo koordināciju.

Pasākumi rekomendācijas īstenošanai

1. Jaunu rādītāju ieviešana un specifisko mērījumu nodrošināšana.

Nepieciešams paplašināt rādītāju kopumu ar indikatoriem, kas atspoguļo sabiedrības noturību un sabiedrības sociālekonomisko stāvokli. Tas ļaus labāk izprast politikas rezultātus dažādās sabiedrības grupās, identificēt nepietiekami pārskatītās jomas un pielāgot pasākumus reālajām vajadzībām, veicinot resursu mērķtiecīgu un efektīvu izmantošanu.

Attiecībā uz romu mērķa grupu – pašreizējie Pamatnostādņu Plānu rezultatīvie rādītāji neatspoguļo romu kopienu pašvērtējumu par savu situāciju kopumā¹³. Ņemot vērā, ka šī mērķa grupa tiek pētīta atsevišķos pētījumos, ko organizē Kultūras ministrija, nepieciešams izvērtēt šos pētījumu datus iekļaut Pamatnostādņu Plānu rezultatīvajos rādītājos, vienlaikus saskaņojot datu iegūšanas periodiskumu ar plānošanas dokumentu īstenošanas ciklu.

2. Plašāka un sistemātiska datu avotu izmantošana.

Izmantot plašāku un sistemātisku datu avotu klāstu, tostarp Sabiedrības saliedētības radaru¹⁴, Eirobarometru un citus atbilstošus monitoringa instrumentus. Jāuzsver, ka arī VPP sniedz iespēju pilnveidot metodiku, identificēt datu avotus un mērīt sarežģītas parādības.

Šāda pieeja uzlabotu datu kvalitāti, salīdzināmību un uzticamību, ļautu novērtēt politikas rezultātus dažādās dimensijās un starp mērķa grupām, kā arī savlaicīgi identificēt tendences un riskus.

3. Valsts kancelejas koordinēta datu vākšana un metodoloģijas nodrošināšana.

Svarīga ir Valsts kancelejas koordinēta loma horizontālajā datu vākšanā un metodoloģijas nodrošināšanā starp iesaistītajām ministrijām un institūcijām. Sadarbība ar Valsts kanceleju var sekmēt to datu ieguvu, kas šobrīd nav salīdzināmi – tie netiek vākti, vai ir mainījusies to vākšanas vai aprēķinu metodika, piemēram, rezultatīvie rādītāji 2.6. Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss, 2.7. Iedzīvotāju uztvere par iespēju ietekmēt rīcībpolitiku, 2.10. Medijpratības pieredze (pārbauda, ar ko dalās sociālajos medijos / pārliecinās par informācijas avotu uzticamību). Valsts kanceleja, kā institūcija, kas koordinē Nacionālā attīstības plāna un citu stratēģisko dokumentu datu vākšanu, var nodrošināt salīdzināmību ar iepriekšējiem rezultātiem un konsekvētu rādītāju pielietojamību politikas izvērtēšanai. Šī koordinācija stiprina politikas analītisko bāzi, veicina ilgtermiņa mērījumu uzticamību un efektīvāku resursu izmantošanu, novēršot datu dublēšanos un metodoloģiskās neatbilstības.

¹³ SPASAP izvērtējums uzsver nepieciešamību skaidrāk saskaņot pasākumus un rādītājus starp plānošanas dokumentiem un izmantot jau pieejamos romu pētījumu datus, lai nodrošinātu konsekvētu un nedublējošu pieeju mērījumiem – Autoru piezīme. SPASAP (SIA "Civita Latvija", Mieriņa, I., Kaprāns., M. (2023). Ietekmes izvērtējums Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plānam 2022.-2023.gadam. <[Saite](#)>)

¹⁴ Sabiedrības saliedētības radars – Sabiedrības integrācijas fonda veidots sabiedrības saliedētības monitoringa instruments, kas, izmantojot regulārus datus, izvērtē sociālās uzticēšanās, līdzdalības, piederības sajūtas un sociālekonomiskās nevienlīdzības tendences Latvijā, kā arī ļauj salīdzināt situāciju ar citām Baltijas un ES valstīm. Radars palīdz savlaicīgi identificēt riska jomas un balstīt politikas plānošanu pierādījumos.

4.Rekomendācija: Palielināt rīcībpolitikas elastību un reaģēšanas spēju.

Šī rekomendācija primāri ir adresēta Valsts kancelejai par attīstības plānošanas sistēmas pilnveidi. Taču vienlaikus tā ir adresēta institūcijām Pamatnostādņu īstenošanā – Kultūras ministrijai, līdzatbildīgajām institūcijām un Uzraudzības padomes locekļiem.

Problēmas identificēšana un pamatojums

Pamatnostādņu un to Plānu grozīšanas process ir sarežģīts un laikietilpīgs, jo prasa plašu starpinstitucionālu saskaņošanu un Ministru kabineta lēmumus. Tas būtiski ierobežo politikas spēju ātri reaģēt uz jaunām prioritātēm vai sabiedrības vajadzībām. Ģeopolitiskie un sociālie satricinājumi – Krievijas karš Ukrainā, Covid-19 pandēmija, imigrācijas pieaugums – radīja būtisku ietekmi uz sabiedrību, taču Pamatnostādņu ietvaros trūka iespēju savlaicīgi pielāgot politiku šīm izmaiņām.

Starpposma ietekmes izvērtējums parādīja vairākas problēmas: politika reaģē pārāk lēni un nespēj operatīvi integrēt jaunus pasākumus; resursi ir fragmentēti, un daļa aktivitāšu tiek īstenotas esošo budžetu ietvaros bez papildu finansējuma, kas ierobežo jaunu iniciatīvu attīstību; savukārt horizontālā pieeja nenodrošina vienu institūciju ar pietiekamu mandātu koordinēt saliedētības politiku, tādēļ īstenošana ir sadrumstalota un mazāk efektīva.

Izvērtējuma analīzes ietvaros institūciju un ekspertu intervijas apliecina, ka straujās globālās pārmaiņas ir izgaismojušas esošās politikas ierobežojumus. Eksperti uzsver, ka būtiskākais šķērslis ir neregulārs, projektu cikliem piesaistīts finansējums, kas neļauj veidot stratēģisku un ilgtermiņa pieeju. Tāpat institūcijas mēdz koncentrēties uz savām aktivitātēm, bet trūkst kopīgas vīzijas un vienota skatījuma uz politikas rezultātiem, kas noved pie sadrumstalotas atbildības.

Vienlaikus izvērtējums parāda, ka valsts spēj mobilizēties krīzēs. Ukrainas civiliedzīvotāju masveida ierašanās gadījumā ātri tika nodrošināti latviešu valodas kursi un integrācijas pasākumi. Pēc ģeopolitiskajām izmaiņām operatīvs darbs norisinājās, lai ieviestu valsts aizsardzības mācības visās izglītības iestādēs. Šie piemēri apliecina, ka ar pareiziem mehānismiem ir iespējama ātra un koordinēta rīcība.

Iedzīvotāju aptaujas rezultāti papildina šo ainu – lielākā daļa neuzskata, ka sabiedrības saliedētība pēdējos piecos gados būtu uzlabojusies, pašvaldību komunikācija nav kļuvusi efektīvāka, un vairāk nekā puse neiesaistās kopienu aktivitātēs, jo nesaskata reālu ietekmi no savas līdzdalības. Tas norāda uz nepieciešamību pēc elastīgākas, skaidrāk koordinētas un cilvēkiem uzticamas politikas.

Esošā Pamatnostādņu un Plānu struktūra un grozīšanas mehānisms nespēj nodrošināt pietiekami ātru un efektīvu reakciju uz dinamisko sabiedrības situāciju. Nepieciešama sistēmiska pieeja, kas ļautu politikai būt vienlaikus stabilai stratēģiski un elastīgai operatīvi, lai efektīvi sasniegtu saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības mērķus mainīgajā globālajā un vietējā kontekstā.

Pasākumi rekomendācijas īstenošanai

1. Elastīgāks Plānu pārskatīšanas mehānisms.

Ņemot vērā konstatētos ierobežojumus horizontālo politikas dokumentu grozīšanas procesā, turpmākās attīstības plānošanas sistēmas pilnveides ietvaros būtu lietderīgi izvērtēt iespēju ieviest vienkāršotu Plānu īstenošanas pasākumu un aktivitāšu aktualizācijas¹⁵ procedūru. Tas ļautu operatīvi reaģēt uz neparedzētām situācijām, būtiski jauniem datiem vai pētījumu rezultātiem, kā arī ārējo apstākļu izmaiņām, kas ietekmē politikas īstenošanu, bez nepieciešamības mainīt Ministru kabinetā apstiprinātos mērķus, uzdevumus vai indikatorus.

Ņemot vērā, ka Uzraudzības padomē ir pārstāvētas dažādas ministrijas un institūcijas, bet darba grupās – arī mērķa grupu pārstāvji, šāda struktūra nodrošinātu pietiekamu leģitimitāti un politikas īstenošanu, ievērojot valsts attīstības plānošanas pamatprincipus, piemēram, līdzdalības principu¹⁶. Vienlaikus procedūra samazina nepieciešamību veikt pilnu grozījumu procesu Ministru kabinetā, nodrošinot, ka atbildīgā ministrija – šajā gadījumā Kultūras ministrija, apstiprina Uzraudzības padomes un darba grupu vai tematisko apakšgrupu saskaņotās izmaiņas.

Pirms pilnas ieviešanas ieteicams aprobēt procedūru ar vairākiem praktiskiem gadījumiem, lai izvērtētu tās efektivitāti, identificētu iespējamās nepilnības un precizētu elementus, vienlaikus saglabājot elastību un spēju savlaicīgi reaģēt uz būtiskām pārmaiņām sabiedrībā.

2. Ikgadēja Pamatnostādņu progresa un Plānu aktualitātes pārskatīšana.

Papildus vienkāršotajai procedūrai tiktu ieviests ikgadējs izvērtējuma process, kas nodrošina Pamatnostādņu un Plānu ieviešanas progresu, sākotnēji definēto problēmu aktualitāti, rezultatīvo rādītāju atbilstību, īstenoto pasākumu efektivitāti un resursu lietderīgu izmantošanu. Šis ikgadējais izvērtējums ietvertu arī aktuālā ārējā konteksta analīzi un apkopotu informāciju par visu rīcības virzienu īstenošanu, nodrošinot savlaicīgu informāciju politikas pilnveidošanai.

Uzraudzības padome saņemtu rezultātus, organizējot diskusiju par nepieciešamajiem uzlabojumiem, jaunu uzdevumu noteikšanu Pamatnostādnēs un pasākumu līmeņa precizēšanu vai aktualizēšanu Plānos. Padome saglabātu stratēģisku un konsultatīvu lomu, tai skaidri definējot tiesības iesniegt priekšlikumus par uzdevumu pārskatīšanu, jaunu pasākumu ieviešanu vai esošo pasākumu korekciju, vienlaikus nodrošinot, ka atbildīgā institūcija sniedz motivētas atbildes noteiktā termiņā. Padomes darba struktūra tiek uzlabota, izstrādājot gada darba plānu ar skaidrām tēmām katram periodam un nodrošinot locekļiem piekļuvi progresa datiem un analītiskiem materiāliem pirms sanāksmēm. Vēlamais papildinājums Padomes sastāvā ietver mērķa grupu pārstāvjus – mazākumtautību, jauniebraucēju un jauniešu pārstāvjus, kā arī plašāku pašvaldību pārstāvniecību.

Šāda integrētā pieeja nodrošinātu, ka politika spēj saglabāt stratēģisko stabilitāti, vienlaikus operatīvi reaģējot uz ārējiem un iekšējiem faktoriem, palielina pārskatāmību, uzlabo koordināciju starpinstitucionāli, savlaicīgi identificē neaktuālus pasākumus un ļauj pieņemt mērķtiecīgus lēmumus par jaunām prioritātēm.

¹⁵ Plānu grozījumu veikšanai.

¹⁶ Attīstības plānošanas sistēmas likuma 5. panta otrā daļa. <[Saite](#)>

5. Rekomendācija: Diferencēt mērķa grupas pamatnostādņu plānos.

Šī rekomendācija primāri ir adresēta atbildīgajai institūcijai Pamatnostādņu īstenošanā – Kultūras ministrijai, līdzatbildīgajām institūcijām un Uzraudzības padomes locekļiem.

Problēmas identificēšana un pamatojums

Pamatnostādnēs nav definētas konkrētas mērķa grupas, kam tās būtu vērstas, taču mērķa grupas var identificēt Pamatnostādņu Plānu ietvaros. Attiecīgi Pamatnostādņu starpposma ietekmes izvērtējums atklāja, ka Pamatnostādņu Plānu pasākumi līdz šim galvenokārt ir vērsti uz sabiedrību kopumā vai atsevišķām grupām, piemēram, bērniem un jauniešiem, nevalstiskajām organizācijām. Jānorāda, ka tās atšķiras starp Pamatnostādņu rīcības virzienu (Attēls 2).

Attēls nr. 2. Plānos identificētās galvenās mērķa grupas¹⁷

1. RV «Nacionālā identitāte un piederība»	2. RV «Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums»	3. RV «Integrācija»
Iedzīvotāji	NVO	Trešo valstu pilsoņi
Bērni un jaunieši	Mazākumtautību NVO	Starptautiskās aizsardzības personas
Citu valstu pilsoņi, t.sk. trešo valstu pilsoņi, Ukrainas civiliedzīvotāji	Bērni un jaunieši	Citu valstu pilsoņi
Mediji	Iedzīvotāji	Speciālisti
Mazākumtautību pārstāvji	Politikas veidotāji, pētnieki	Mazākumtautību pārstāvji
Speciālisti	Mediji	Iedzīvotāji
Diaspora	Pašvaldību darbinieki	Darba devēji

Avots: Civitta pēc KM iesniegtās informācija

Vienlaikus izvērtējuma ietvaros tika identificētas vairākas mērķa grupas, kuras šobrīd Plānos nav iekļautas pietiekami detalizētā līmenī, tostarp atšķirīgās Latvijas rusofono iedzīvotāju grupas jeb tā Latvijas iedzīvotāju daļa, kura krievu valodu uzskatu par savu dzimto valodu (ilgtermiņa rezidenti, jauniebraucēji, Ukrainas civiliedzīvotāji), ārvalstu studenti, sociālās atstumtības riskam pakļautās personas, personas ar funkcionāliem traucējumiem, pilsoniski neaktīvie iedzīvotāji.

Savukārt ir vairākas mērķa grupas, kuras ir iekļautas Plānos, tomēr būtu nepieciešams pastiprināt dažādu pasākumu īstenošanu, piemēram, attiecībā uz senioriem un jauniešiem un medijpratības jautājumiem, mazākumtautību pārstāvju un latviešu sadarbības projektiem, veicinot mazākumtautību saliedētību un iekļaušanos, kā arī izglītot vietējo sabiedrību un veicinot augstāku toleranci pret dažādām etniskajām grupām.

Mērķa grupas, kas līdz šim Plānos nav iekļautas pietiekami detalizēti, ir bijušus sociālās atstumtības riskam pakļautās personas un personas ar funkcionāliem traucējumiem. Abas mērķa grupas šobrīd atrodas ārpus Pamatnostādņu aktivitāšu redzesloka vai par to nav pietiekami daudz informācijas, lai gan šo grupu iesaiste ir svarīga sociālajai saliedētībai. Un lai gan abas šīs mērķa

¹⁷ Attēlā zaļā ir iezīmētas tās mērķa grupas, kurām pasākumi ir nodrošināti lielākā un daudzveidīgākā apmērā

grupas tiek iekļautas Labklājības ministrijas attīstības plānošanas dokumentos, labklājības nozares ietvaros saliedētības un demokrātijas jautājumi nav prioritāri.

Ārvalstu studenti ir viena no mērķa grupām, kuras skaitliskais apjoms pēdējo piecu gadu laikā ir pieaudzis par 23 %¹⁸ un, ņemot vērā globālās tendences, turpinās pieaugt arī turpmāk. Tomēr šobrīd nav skaidras stratēģijas par to, vai mērķis ir ārvalstu studentus pēc studiju beigšanas mudināt atgriezties dzimtajā zemē, vai tomēr mērķis būtu šos studentus izmantot kā resursu un censties integrēt Latvijas sabiedrībā. Šī neskaidrība skar vairākus aspektus – studentiem jānodrošina iespēja sasniegt valsts valodas prasmes noteiktā līmenī, kā arī jāorganizē sociālās iekļaušanās pasākumi, it īpaši tiem, kuru izcelsmes valstīs demokrātiskās vērtības atšķiras no Latvijas. Tas savukārt ietekmē studentu iespējas Latvijā iesaistīties darba tirgū.

Attiecībā uz Latvijas rusofonajiem iedzīvotājiem ir jāņem vērā, ka īsā laika periodā valstī ir īstenotas vairākas iniciatīvas, kas stiprinājušas latviešu valodas lietojumu. Vienlaikus ir trūkuši sistemātiski un mērķtiecīgi pasākumi šīs mērķa grupas fokusētai iesaistei un saliedētības stiprināšanai. Pastāvošais valodas un komunikācijas naratīvs vairāk uzsver krievu valodas nelietošanu nekā latviešu valodas apguves atbalstu, radot situāciju, kurā iniciatīvas tiek uztvertas kā asimilācijas centieni. Līdz ar to ir būtiski pārskatīt valodas un integrācijas jomas naratīvus, tā, lai akcentētu latviešu valodas apguves atbalstu un pozitīvu integrācijas pieredzi, vienlaikus veidojot sabiedrības kopības sajūtu un izvairoties no šķelšanās sekām.

Arī pilsoniski neaktīvie iedzīvotāji ir viena no mērķa grupām, kam būtu jāvērs pastiprināta uzmanība, ņemot vērā, ka viens no instrumentiem turpmākai iedzīvotāju iesaistei var būt arī neformālās iesaistes, piemēram, pašvaldību kopienu aktivitāšu ietvaros.

Turklāt nepietiekami ņemta vērā ir Latvijas sabiedrības gatavība pieņemt daudzveidību. Pamatnostādņu starposma ietekmes izvērtēšanas procesā veiktās iedzīvotāju aptaujas dati rāda, ka 67 % iedzīvotāju nepiekrīt, ka sabiedrība pēdējo gadu laikā ir kļuvusi iecietīgāka pret dažādām etniskajām grupām. Tādēļ ir nepieciešams stiprināt sabiedrības sagatavotību kā uzņemšanai pusei, veicinot izpratni, savstarpēju iecietību un kritisko domāšanu.

Kopumā mērķa grupu diferenciācija un mērķtiecīga uzrunāšana ir būtiska, lai politika efektīvi sasniegtu visas sabiedrības daļas. Nepieciešams izstrādāt un ieviest konkrētus pasākumus katrai identificētajai grupai, ņemot vērā tās specifiskās vajadzības, barjeras un potenciālu, vienlaikus stiprinot uzņemošās sabiedrības gatavību pieņemt daudzveidību un aktīvi piedalīties jauniebraucēju integrācijas procesos.

Pasākumi rekomendācijas īstenošanai

1. Izvērtēt atbildīgo un līdzatbildīgo iestāžu iespējas Plānu ietvaros organizēt pasākumus, kas vērsti uz mērķa grupām, kas līdz šim nav iekļautas Plānu pasākumos

Lai veicinātu Pamatnostādņu mērķa sasniegšanu un Plānu ietvaros organizētu pasākumus, kas būtu vērsti arī uz tādām mērķa grupām, kā Latvijas rusofonajiem iedzīvotāji, ārvalstu studenti, sociālās atstumtības riskam pakļautās personas, personas ar funkcionāliem traucējumiem, atbildīgajām un līdzatbildīgajām iestādēm būtu jāvērtē savas iespējas identificēt jaunus

¹⁸ Izglītības un zinātnes ministrija. (2024). Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2024. gadā. Galvenie statistikas dati. <[Saite](#)>

pasākumus vai esošajos pasākumos ietvert identificētās mērķa grupas, ņemot vērā situācijas problemātiku.

Piemēram, jāpievērš uzmanība sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām un personām ar funkcionāliem traucējumiem, tai skaitā ņemot vērā, ka sociālekonomiskie faktori būtiski ietekmē sabiedrības saliedētību un pilsonisko līdzdalību.¹⁹ Pašreizējie rezultatīvie rādītāji nepietiekami atspoguļo šo grupu situāciju, kas ierobežo politikas spēju efektīvi reaģēt uz viņu vajadzībām.

Lai veicinātu Latvijas rusofono iedzīvotāju iekļaušanos sabiedrībā un latviešu valodas apguvi, nepieciešama visaptveroša un ilgtermiņa stratēģiska pieeja, kas ņem vērā dažādo krievvalodīgo grupu – ilglaicīgos iedzīvotājus, nesen ieradušos un Ukrainas bēgļus – specifiskos izaicinājumus un vajadzības. Šai pieejai būtu jānodrošina koordinēta rīcība gan valsts, gan pašvaldību līmenī. Vienlaikus šīs pieejas pamatā jāmaina komunikācijas naratīvs no ierobežojošas valodas lietošanas uz aktīvu atbalstu un iespēju nodrošināšanu latviešu valodas praktizēšanai. Tā ietvertu mērķtiecīgas valodas apguves aktivitātes ikdienas dzīvē, darba vidē un kopienu aktivitātēs, uzsverot praktisko valodas lietošanu kā galveno prasmju nostiprināšanas veidu.

2. Izvērtēt iespējas atbildīgajām un līdzatbildīgajām iestādēm īstenot konkrētākus pasākumus atsevišķām mērķa grupām.

Pamatnostādņu starpposma rezultāti liecina, ka kopumā medijpratības līmenis sabiedrībā ir viduvējs. Īpaši zems tas ir mazākumtautību pārstāvju un senioru vidū. Šobrīd īstenotie pasākumi nav pietiekami apjomīgi. ņemot vērā, ka Latvijas mediju politikas pamatnostādnes 2024.–2027. gadam²⁰ paredz medijpratības veicināšanu sabiedrībā kopumā, būtu lietderīgi koordinēt abu pamatnostādņu pasākumus, lai Saliedētības pamatnostādņu ietvaros mērķtiecīgāk sasniegtu konkrētas mērķa grupas – seniorus un jauniešus.

Attiecībā uz jauniešu mērķa grupu ir svarīgi pastiprināt arī tādu pasākumu īstenošanu, kas ir vērsti uz saliedētību un piederības veicināšanu, kā arī pilsonisko aktivitāti, jo tieši šī mērķa grupa ilgtermiņā noteiks sabiedrības attīstības dinamiku un tās spēju saglabāt saliedētību un demokrātisku iesaisti.

Pamatnostādņu starpposma analīze atklāja, ka vairāk nekā puse (56 %) iedzīvotāju neiesaistās savas kopienas aktivitātēs un nesaredz, ka viņu iesaiste varētu sniegt ieguldījumu. Šī situācija norāda uz nepieciešamību mainīt pieeju pilsoniskās līdzdalības veicināšanā. Būtiski ir stiprināt apkaimju un vietējo kopienu aktivitātes, koncentrējoties uz tuvāko, ikdienas vidi, kurā cilvēki dzīvo un ar kuru viņi identificējas. Aktivitātes lokālā līmenī ir pieejamākas, saprotamākas un ļauj redzēt tiešus rezultātus, kas motivē turpmākai iesaistei.

Turklāt Pamatnostādņu izvērtēšanā ir konstatēts, ka līdz šim politikas ietvaros atbalsts galvenokārt sniegts mazākumtautību biedrību kapacitātes stiprināšanai, taču nepietiekami īstenoti sadarbības projekti, kuri veicina mijiedarbību starp mazākumtautību pārstāvjiem un latviešiem kā etnisko majoritāti. Tāpat trūkst pasākumu, kas vērsti uz latviešu sabiedrību kā uzņemamo pusi – iedzīvotāji nepiekrīt viedoklim, ka sabiedrība ir kļuvusi iecietīgāka un atvērtāka pret dažādām etniskajām grupām. Līdz ar to būtu nepieciešams izvērtēt iespējas pastiprināt tādu pasākumu īstenošanu,

¹⁹ Sabiedrības integrācijas fonds, SIA "Civitta Latvija". (2023). Izvērtējums par rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu – sociālekonomiskā iekļaušana. <[Saite](#)>

²⁰ Ministru kabineta 2024. gada 1. oktobra rīkojums Nr. 798 "Latvijas mediju politikas pamatnostādnes 2024.–2027. gadam". <[Saite](#)>

kas veicina sadarbību starp dažādām iedzīvotāju grupām un stiprina uzņemošās sabiedrības izpratni un informētību.

6. Rekomendācija: Stiprināt latviešu valodas apguves sistēmu.

Šī rekomendācija primāri ir adresēta Izglītības ministrijai kā valsts valodas politikas veidotājai un tās padotības iestādēm, kuras atbild par valsts valodas politikas īstenošanu. Tajā pašā laikā rekomendācija netieši skar arī citas institūcijas, piemēram, bibliotēkas un kultūras iestādes, jo tās papildina izglītības procesu un nodrošina valodas praktisku lietojumu sabiedrībā.

Problēmas identificēšana un pamatojums

Pamatnostādņu starpposma analīze atklāja būtiskus trūkumus Latvijas latviešu valodas apguves sistēmā, kas ierobežo politikas spēju veicināt sabiedrības saliedētību un jauniebraucēju sociālo iekļaušanos mītnes zemes sabiedrībā. Valsts līmenī nav izveidota vienota, koordinēta un pietiekami finansēta valodas mācīšanas sistēma ar stabilu kursu pieejamību, kas rada fragmentētu pieeju un neļauj nodrošināt ilgtermiņa atbalstu visām mērķa grupām.

Galvenā problēma ir bezmaksas kursu ierobežotā pieejamība, kas kavē padziļinātu valodas apguvi un rada nevienlīdzīgas iespējas, īpaši ilgstoši Latvijā dzīvojošajiem krievvalodīgajiem iedzīvotājiem. Finansējums ir fragmentēts un nestabils, bieži atkarīgs no ES fondiem vai īslaicīgiem projektiem, kas rada pārrāvumus kursu piedāvājumā un traucē nepārtrauktu apguvi. Rezultātā valodas prasmes bieži degradējas un samazinās motivācija turpināt mācīšanos.

Izvērtējums norāda arī uz koordinācijas trūkumu starp institūcijām – Sabiedrības integrācijas fonds, Nodarbinātības valsts aģentūru, pašvaldībām un citām organizācijām. Trūkst vienotas informācijas sistēmas par kursiem, to savstarpējas atzīšanas un kvalitātes kontroles, kas apgrūtina pāreju no vienas programmas uz citu un neļauj nodrošināt konsekventu prasību ievērošanu.

Papildus tam esošās valodas apguves metodes ir ierobežotas. Tradicionālie kursi nodrošina pamata prasmes, taču trūkst neformālu iespēju praktizēt valodu ikdienā – piemēram, valodas klubu, sarunu grupu vai mentoringa programmu, kas veicinātu lietojumu darba vidē un kopienās, palīdzētu pārvarēt psiholoģiskās barjeras un nostiprināt valodas iemaņas.

Kopumā pašreizējā sistēma nespēj efektīvi atbalstīt visas mērķa grupas un nodrošināt ilgtspējīgu valodas prasmju attīstību. Nepieciešama sistēmiska pārskatīšana, lai radītu vienotu, koordinētu un stabilu sistēmu ar nepārtrauktu kursu pieejamību, dažādām mācību metodēm un skaidriem kvalitātes standartiem, nodrošinot efektīvu latviešu valodas lietošanu un iesaisti sabiedrībā.

Pasākumi rekomendācijas īstenošanai

1. Vienota latviešu valodas kā svešvalodas mācību sistēma pieaugušajiem.

Izveidot visaptverošu un koordinētu latviešu valodas kā svešvalodas mācību sistēmu pieaugušajiem ar vienotu kvalitātes standartu, kas nodrošina konsekventu un kvalitatīvu pieeju valodas mācīšanai visā valstī. Sistēmai jāietver skaidras programmas katram valodas līmenim no A1 līdz C2, kas balstītas uz vienotiem standartiem un metodēm, nodrošinot, ka apguvēji saņem

konsekventu un progresīvu valodas mācīšanu neatkarīgi no tā, kurā institūcijā vai reģionā viņi mācās.

Būtiski ir ieviest regulāru kvalitātes kontroli, kas novērtē mācību sniedzēju darbu, programmu efektivitāti un apguvēju sasniegumu dinamiku. Kvalitātes kontrole ļautu identificēt labāko praksi, uzlabot nepietiekamu programmu un nodrošināt, ka visi valodas kursi atbilst augstiem standartiem. Nepieciešams izveidot vienotu sertifikācijas sistēmu, kas ļauj objektīvi novērtēt un apstiprināt apguvēju valodas prasmes, nodrošinot, ka iegūtie sertifikāti tiek atzīti darba devēju, izglītības iestāžu un citu institūciju vidū.

Vienota sertifikācijas sistēma palielinātu apguvēju motivāciju turpināt mācīšanos un dotu viņiem skaidru pierādījumu savām prasmēm. Sistēmai jābūt elastīgai un pielāgojamai dažādu mērķa grupu vajadzībām, ietverot gan intensīvus kursus, gan ilgtermiņa programmas, gan mācības dažādos formātos, piemēram, klātienē, tiešsaistē vai jauktā formātā.

2. Valodas kursu nepārtrauktība un pieejamība.

Nodrošināt valodas kursu nepārtrauktību un plašu pieejamību, garantējot iespēju katram apguvējam turpināt mācīšanos nākamajā valodas līmenī bez ilgām pārtraukumiem.

Izveidot regulāru kursu grafiku, kas ļauj apguvējiem plānot savu valodas mācīšanos ilgtermiņā un būt pārliecinātiem, ka viņi varēs turpināt progresu bez neparedzētiem pārtraukumiem. Kursu pieejamībai jābūt pietiekamai, lai apmierinātu pieprasījumu, nodrošinot pietiekamu vietu skaitu un dažādas mācību laiku iespējas, kas atbilst dažādu cilvēku darba grafikiem un dzīves situācijām.

Īpaša uzmanība jāpievērš kursu pieejamībai reģionos ārpus lielākajām pilsētām, izmantojot gan tradicionālus, gan digitālus mācību formātus, lai sasniegtu arī tos apguvējus, kuriem ir ierobežotas iespējas piedalīties klātienē. Būtiski ir izveidot dažādus kursu formātus, kas atbilst dažādu cilvēku vajadzībām un iespējām, piemēram, intensīvus kursus tiem, kas vēlas ātri apgūt valodu, vakara kursus strādājošajiem, nedēļas nogales kursus un tiešsaistes kursus tiem, kam ir grūtības apmeklēt klātienē nodarbības.

Nepārtrauktība nozīmē arī, ka apguvējiem ir iespēja atgriezties pie valodas mācīšanās pēc pārtraukuma bez administratīvām grūtībām un ar atbilstošu atbalstu, lai atjaunotu un attīstītu savas prasmes.

3. Valodas apguves metožu dažādošana.

Būtiski paplašināt valodas apguves metožu klāstu, papildinot tradicionālos formālos kursus ar dažādām neformālām un praktiskām pieejām, kas veicina valodas lietošanu reālās dzīves situācijās un palīdz pārvarēt psiholoģiskās barjeras runāt latviešu valodā.

Attīstīt plašu valodas klubu, valodas kafejnīcu un sarunu grupu tīklu, kur cilvēki var praktizēt valodu draudzīgā un neformālā vidē bez bažām par kļūdām. Šādas iniciatīvas īpaši svarīgas tiem, kas jau apguvuši valodas pamatus, bet trūkst pārliecības un prakses ikdienas komunikācijā.

Aktīvi veicināt latviešu valodas lietošanu darba vidē, sadarbībā ar darba devējiem izstrādājot programmas, kas atbalsta darbinieku valodas prasmju attīstību un latviešu valodas lietošanu darba procesā. Darba vieta ir būtiska vide valodas praktizēšanai, un darba devēju iesaiste var būtiski paātrināt valodas apguvi.

Izmantot bibliotēkas kā valodas apguves centrus, izveidojot tajos resursus valodas mācīšanai, organizējot lasīšanas klubus latviešu valodā un nodrošinot piekļuvi dažādiem mācību materiāliem. Bibliotēkas ir pieejamas visā valstī un tās jau ir atzītas un uzticamas iestādes, kas var kalpot kā nozīmīgi atbalsta punkti valodas apguvē. Izveidot mentoringa programmas, kas savieno latviešu valodas runātājus ar tiem, kas mācās valodu, nodrošinot individuālu atbalstu, prakses iespējas un personīgu motivāciju. Mentoringa attiecības var būt īpaši efektīvas, jo tās nodrošina regulāru praksi, personalizētu atbalstu un bieži arī draudzības saiknes, kas veicina ne tikai valodas apguvi, bet arī plašāku integrāciju un saliedētību sabiedrībā.

4. Diagnostikas un progresu mērīšanas sistēma.

Ieviest sistemātisku diagnostikas un progresu mērīšanas sistēmu, kas ļauj regulāri novērtēt apguvēju valodas prasmju attīstību, identificēt mācīšanās grūtības un pielāgot mācību metodes atbilstoši individuālajām vajadzībām un progresu dinamikai.

Sākotnējā diagnostika ļautu precīzi noteikt katra apguvēja sākuma līmeni un izveidot individualizētu mācību plānu, kas atbilst viņa zināšanām, mācīšanās stilam un mērķiem. Regulāri progresu novērtējumi mācību procesa laikā dotu iespēju izsekot uzlabojumiem, identificēt jomas, kurās apguvējam ir grūtības, un savlaicīgi nodrošināt papildu atbalstu. Šāda pieeja ir īpaši svarīga, lai novērstu situācijas, kad apguvēji paliek iestrēguši noteiktā līmenī vai zaudē motivāciju negatīvu pieredžu dēļ.

Progresu mērīšanas dati jāizmanto arī, lai vērtētu mācību metožu un programmu efektivitāti, identificējot, kuras pieejas rada labākus rezultātus dažādām mērķa grupām un dažādos kontekstos. Šāda uz pierādījumiem balstīta pieeja ļauj nepārtraukti uzlabot valodas mācīšanas sistēmu, koncentrējot resursus uz efektīvākajām metodēm un pielāgojot pieeju atbilstoši reālajiem rezultātiem. Diagnostikas un progresu mērīšanas sistēma sniedz vērtīgus datus arī politikas veidotājiem, ļaujot izvērtēt kopējo sistēmas efektivitāti, identificēt sistemātiskas problēmas un pieņemt pamatotus lēmumus par nepieciešamajiem uzlabojumiem un resursu sadali.

5. Dažādu institūciju darbības koordinācija.

Izveidot efektīvu koordinācijas mehānismu starp visām institūcijām, kas iesaistītas latviešu valodas mācīšanā, ietverot Sabiedrības integrācijas fondu, Nodarbinātības valsts aģentūru, pašvaldības un citas valsts un privātās institūcijas, lai novērstu fragmentāciju un uzlabotu resursu izmantošanas efektivitāti.

Izveidot vienotu un lietotājam draudzīgu informācijas sistēmu par visiem pieejamajiem valodas kursiem visā valstī, kas ļauj apguvējiem viegli atrast viņu vajadzībām un iespējām atbilstošus kursus neatkarīgi no tā, kura institūcija tos piedāvā. Sistēmai jāietver informācija par kursu līmeņiem, grafikiem, atrašanās vietu, formātiem un reģistrācijas procedūrām, kā arī jāsniedz iespēja tiešsaistē pieteikties kursiem.

Nodrošināt kursu programmu savstarpēju atzīšanu starp dažādām institūcijām, lai apguvēji, kas uzsākuši mācīšanos vienā institūcijā, varētu bez grūtībām turpināt citā institūcijā, ja tas ir nepieciešams sakarā ar dzīvesvietas maiņu, darba situācijas izmaiņām vai citiem iemesliem. Savstarpēja atzīšana prasa vienotus standartus un kvalitātes kontroli, bet tā būtiski uzlabo sistēmas elastību un lietotāju ērtības.

Izveidot regulāru informācijas apmaiņas mehānismu starp institūcijām, lai dalītos ar labāko praksi, identificētu kopīgus izaicinājumus un koordinētu pasākumus. Šāda sadarbība var ietvert regulāras sanāksmes, kopīgas apmācības pedagogiem un kopīgu metodoloģiju izstrādi. Koordinācija ļaus arī efektīvāk izmantot resursus, izvairīties no dublēšanās un nodrošināt, ka visi reģioni un mērķa grupas saņem atbilstošu atbalstu.

6. Ilgtermiņa valsts finansējums.

Fundamentāli pārveidot finansējuma modeli no īslaicīgiem projektiem uz pastāvīgu valsts budžeta pasākumu, kas nodrošina stabilu un paredzamu finansējumu latviešu valodas apguves sistēmai.

Pašreizējais projektu bāzētais finansējums rada pārtraukumus un nedrošību gan mācību sniedzējiem, gan apguvējiem, un tas būtiski ierobežo sistēmas spēju nodrošināt ilgtspējīgu un kvalitatīvu pakalpojumu.

Stabilam finansējumam jānodrošina pietiekams atbalsts visām valodas apguves sistēmas komponentēm, ietverot kursu organizēšanu, mācību materiālu izstrādi, pedagogu atalgojumu, kvalitātes kontroli un sertifikācijas sistēmas uzturēšanu.

Būtiski ir garantēt katram apguvējam nepārtrauktu atbalstu pietiekamā laika periodā, kas ļauj viņiem apgūt valodu līdz funkcionālam līmenim. Finansējuma modelim jānodrošina arī resursi dažādu mācību formātu un metožu attīstībai, lai būtu piemērota visiem apguvējiem.

Ilgtermiņa finansējums ļaus plānot un attīstīt sistēmu stratēģiski, investēt pedagogu profesionālajā pilnveidē, uzlabot mācību materiālus un tehnoloģijas, kā arī veikt regulāru pētniecību par efektīvākajām valodas mācīšanas metodēm. Stabilam finansējumam jānodrošina arī iespēja elastīgi reaģēt uz mainīgajām vajadzībām, piemēram, pieaugošu migrāciju vai izmaiņām darba tirgus prasībās.